

Sammanfattning

Sedan 1971 har årliga undersökningar av skolungdomars alkohol-, narkotika-, tobaks- och sniffningsvanor genomförts. Undersökningarna har utförts på riksrepresentativa urval i årskurs 9. Fram till och med 1983 deltog årligen även elever i årskurs 6 och därefter har dessa studerats vartannat år. Undersökningarna har genomförts som anonyma gruppenkäter i klassrummen. I 2001 års undersökning deltog 3 593 elever i årskurs 6 och 5 569 i årskurs 9. Bortfallet var 11 respektive 15 procent.

Årskurs 6

Alkoholvanorna i årskurs 6 var relativt oförändrade under större delen av 1970-talet. Mellan 1977 och 1987 sjönk andelen alkoholkonsumenter från 63 till 42 procent bland pojkarna och från 56 till 23 procent bland flickorna. Andelen ökade mellan 1989 och 1991 till 48 procent av pojkarna och 30 av flickorna. Pojkarnas andel minskade därefter till 1997 års undersökning då 40 procent av pojkarna var alkoholkonsumenter, men ökade 1999 till 46 procent. I årets undersökning var andelen 45 procent. Flickornas andel har sedan 1991 legat på omkring 30 procent, men 2001 hade den ökat till 39 procent.

När det gäller de enskilda dryckerna finner man att andelen konsumenter av folköl och starköl ökade mellan 1989 och 1991 års undersökningar. Även andelarna vin- respektive spritkonsumenter ökade under samma tid. Andelen konsumenter ökade därefter för samtliga drycker fram till 1997. I årets undersökning har andelen konsumenter av blanddrycker ökat något bland pojkarna, medan andelen konsumenter av övriga drycker ligger på ungefär samma nivå. Bland flickorna har andelen konsumenter av samtliga drycker ökat jämfört med 1997 och 1999 års undersökningar, men jämfört med åren innan är nivån ungefär densamma.

Det är få elever i årskurs 6 som druckit alkohol så att de känt sig berusade.

Mellan 1987 och 1989 års undersökningar ökade andelen elever som röker på ett markant sätt. Därefter skedde en tillbakagång och andelen rökare har sedan 1991 varit mellan 3 och 4 procent bland pojkarna och 3 och 5 procent bland flickorna.

I årskurs 6 är det få som har använt narkotika. I 2001 års studie hade ca 1 procent av eleverna uppgett detta.

Andelen som sniffat i årskurs 6 har varit stabil, med undantag av 1995 då värdena var högre. I 2001 års undersökning hade 3 procent bland pojkarna och 1 procent bland flickorna sniffat någon gång.

Årskurs 9

Pojkarnas alkoholvanor var relativt oförändrade under början och mitten av 1970-talet, medan flickorna ökade sin konsumtion under samma period. Både hos pojkarna och flickorna minskade andelen alkoholkonsumenter under större delen av 1980-talet och var ca 75 procent i slutet av det decenniet. Under 1990-talets första hälft noterades en svag uppgång. Därefter minskade andelen något för pojkarna, för att under de två första åren under 2000-talet åter öka. Andelen alkoholkonsumenter bland flickorna varit relativt konstanta sedan mitten av 1990-talet.

De första åren på 1990-talet ökade andelen konsumenter av folköl, starköl och sprit. För folköl fortsatte ökningen något fram till 1995, för att under de senaste åren åter minska något för bägge könen. Även andelen konsumenter av starköl gick tillbaka något under 1990-talets och har så fortsatt de senaste två åren. Andelen vinkonsumenter bland pojkarna sjönk under 1990-talet, men tycks nu ha stabiliserats. Motsvarande värden bland flickorna varit relativt oförändrade sedan mitten av 1990-talet. Andelen konsumenter av sprit har legat på ungefär samma nivå sedan mitten av 1990-talet. Generellt kan man säga att det är fler pojkar än flickor som dricker öl medan det är fler flickor som dricker vin. Vad gäller andelen spritkonsumenter finns det knappast någon könsskillnad.

Andelen som brukar dricka förhållandevis stora mängder folköl (5 burkar eller mer) vid varje tillfälle ökade, särskilt bland flickorna, under 1990-talet fram till 1997-års undersökning. Därefter har den minskat både hos flickorna och pojkarna. Motsvarande mängder för starköl låg relativt konstant under 1990-talet för att öka något de två senaste åren bland pojkarna. Andelen som brukar dricka större mängder vin (60cl eller mer) har minskat bland pojkarna sedan början av 1990-talet. Bland flickorna inleddes minskningen först under mitten av 1990-talet. Andelen som dricker stora mängder sprit (37cl eller mer) har varit relativt konstant under 1990-talet. För flickorna kan det skönjas en svag uppgång sedan första hälften av 1990-talet.

Relativt många i årskurs 9 har druckit hemtillverkad sprit, s k hembränt. Andelen elever som gjort detta under de senaste 12 månaderna ökade från 1991 till och med 1995 (ca 43%), men har sedan dess åter minskat något (ca 36% 2001).

Den beräknade genomsnittliga årskonsumtionen av folköl, starköl, blanddrycker, vin och sprit mätt i ren alkohol (100%) visar att sprit samt folk- och starköl svarar för en stor del av niondeklassarnas alkoholkonsumtion. Folkölets andel ökade fram till 1990-talets slut både bland pojkarna och flickorna för att under de senaste åren minska något. Såväl pojkarnas som flickornas totala konsumtion har ökat sedan mitten av 1990-talet. En del av ökningen kan "förklaras med" att s k blanddrycker (bland annat stark cider och alkoholäsk) ingår i den totala årskonsumtionen sedan 1998. Den största delen av ökningen kommer emellertid av en ökad spritkonsumtion.

Drygt 30 procent av eleverna har aldrig varit berusade. En dryg tredjedel uppger att de upplevde sin första berusning vid 13-14 års ålder, d v s någon gång i årskurs 7 eller 8. Det är mycket få elever som varit berusade före 13 års ålder, i synnerhet gäller detta flickorna.

Andelen flickor som uppgett att de känner sig berusade "varje" eller "nästan varje gång" de dricker ökade något under början av 1990-talet, men har sedan mitten av 1990-talet legat relativt stabil. Inga könsskillnader kan skönjas vad gäller detta beteende.

Andelen som uppgav s k intensivkonsumtion (tidigare kallad storkonsumtion) av alkohol någon gång i månaden eller oftare ökade på tidigt 1970-tal för att sedan minska under hela 1980-talet fram till omkring 1988. Värdena har sedan början av 1990-talet legat relativt stabilt bland pojkarna, men för flickorna kan en svag ökning skönjas under perioden.

Rökning var betydligt vanligare under början av 1970-talet än det är idag. Andelen rökare minskade under 1970-talets andra hälft. 1983 ändrades rökfrågans formulering. Därefter ökade andelen rökare fram till omkring 1989, för att sedan minska. 1997 omformulerades rökfrågan åter, vilket medförde att andelen konsumenter ökade. Andelen rökare har varit relativt konstant de senaste 5 åren. Andelen rökare är högre bland flickorna än bland pojkarna. Ser man till den totala tobakskonsumtionen (rökning och/eller snusning) försvinner emellertid könsskillnaden.

Andelen elever som någon gång använt narkotika minskade betydligt under 1970- och 1980-talen. År 1989 låg andelen som använt narkotika på sin lägsta nivå (3%), men har därefter kontinuerligt ökat, först bland pojkarna och därefter bland flickorna. I den senaste undersökningen var det 10 respektive 9 procent som uppgav att de använt narkotika. Samtidigt med att fler elever prövat narkoti-

ka har attityden mot narkotika förändrats också bland dem som själva aldrig prövat. Det är idag fler som haft lust och möjlighet att pröva än det varit sedan början på 1970-talet. En antydning till minskning av andelen som har haft lust att pröva narkotika kan dock ses bland pojkarna de senaste åren.

Andelen elever som sniffat var under flera år i slutet av 1980-talet och början av 1990-talet tämligen stabil runt 6 procent (flickorna något lägre). 1995 hade andelen bland pojkarna emellertid ökat till 12 procent och därefter låg andelen kring och över 10 procent. Bland flickorna kom en högsta notering år 1999, men i den senaste undersökningen var dock nivån under 10 procent bland både pojkarna och flickorna.

I 1993 års undersökning infördes några frågor om dopning. Ytterst få av eleverna har rapporterat sådan erfarenhet. Bland pojkarna var det 1 procent i 2001 års studie som svarade att de använt anabola steroider, medan det bland flickorna praktiskt taget inte var någon som uppgav detta.